

Retrat de Martí i Torres, reproduït dins l'obra *Poesies*, editada per Ariel l'any 1953. (Biblioteca de Catalunya)

MÀRIUS TORRES: A TRAVÉS DEL DOLOR, LA JOIA

JOSEP FERRER I BUJONS

Dir que el dolor emmotlla l'ànima no és pas fer cap descobriment. És a través del dolor que l'ànima floreix, fructifica. Al llarg de la història de les lletres i de les arts, en tenim prou exemples. Màrius Torres és una bona mostra d'això. L'eclosió de la seva poesia es produeix justament quan el dolor l'atenalla. El sofriment treballa els esperits i els confereix unes característiques especials. Moltes obres d'art no haurien vist la llum, si prèviament determinades sensibilitats no haguessin estat emmotllades pel sofriment. Sofriment físic, sofriment espiritual, sofriment de qualsevol mena. La felicitat i la joia només es coneixen quan s'ha experimentat el dolor, la sofrença. Màrius Torres havia escrit, certament, alguns poemes abans de posar-se malalt. En la majoria d'ocasions eren manifestacions de caràcter festiu o lúdic, que no es compten pas, ni de bon tros, entre les millors. És així com, malgrat tot, el dolor esdevé una benedicció i el camí més segur cap a la joia i cap a la felicitat, cap a la realització personal. Ell mateix ho deia identificant la seva realitat amb el lema de la IX Simfonia de Beethoven:

“A través del dolor, la joia”. Durch Leiden Freude! ¡Quina música més bella pot tenir la llengua alemanya! Durch Leiden Freude! Hi ha uns contrastos vocals, en aquesta petita frase, que li donen no sé quins ressos musicals i dramàtics. I aquesta concisió, tres soles paraules per expressar una idea tan vasta i tan intensa! Només el llatí faria una cosa parella (...)

Durch Leiden Freude. És el que m'ha passat a mi. Si no hagués estat mort, moralment, aleshores, ara no seria feliç. I quines petites felicitats no descobreixo cada dia que abans ni tan sols sospitava! Un matí d'hivern calent i diàfan. Una posta ben pintada. La tercera simfonia, un dia de pluja. Fer una carta per a un amic que no l'espera. Fer la mica de bé que tothom, en un desert, pot fer si vol. Una conversa íntima amb una ànima d'elecció...”¹

UN ESBÓS BIOGRÀFIC

Màrius Torres va néixer a Lleida l'any 1910 en el si d'una família de metges, culta, benestant i compromesa amb l'esquerra catalana. El seu pare, Humbert Torres, que arribà a ser vicepresident del Parlament de Catalunya, fou el primer alcalde elegit democràticament de la capital de les terres de Ponent. D'altra banda, Humbert Torres era partidari convençut de la metapsíquica, doctrina científica, filosòfica i religiosa alhora. Fou ell qui introduí les idees científiques de Bozzano, Richet i Flammarion. La metempsicosi o metapsíquica era una religió espiritista que, tot i ser molt diferent del cristianisme, hi tenia molts punts de contacte: anava a la recerca de Déu i del bé individual i social. Buscava la justificació pròpia en les bones

1. Citat per Mercè Boixareu. *Vida i obra de Màrius Torres*. Ed. Selecta: Barcelona, 1968. P. 39

obres: el sacrifici, la caritat, com a base de tota la moral, i la fidelitat en el compliment de la voluntat de Déu. Humbert Torres influí decisivament en el seu fill, tant en el vessant catalanista com en el vessant espiritual, cosa que es reflecteix en la seva poesia.

Estudià el batxillerat al Liceu Escolar de Lleida. Acabat el batxillerat, inicià la carrera de medicina. Ja a Barcelona, anava al cinema, freqüentava els concerts i esmerçava tots els diumenges al matí a visitar museus. De caràcter reservat, tot i que alegre, mirava de passar desapercebut tant en els esplais com en els estudis i ho aconseguia, excepte a l'hora dels exàmens, en què sempre treia les notes més brillants.

Durant els seus anys d'estudiant conegué el seu primer amor i daten de llavors els seus primers poemes, d'escassa o nul·la vàlua literària, però que perfilen ja quin serà el seu ideal amorós: tendresa, gust pel sofriment i recerca d'un ideal espiritual.

L'any 1933 va acabar els estudis. Després va fer el viatge de fi de carrera, que el portà juntament amb els seus companys a diferents ciutats europees. Es doctorà a Madrid i encara se li oferí l'oportunitat d'anar un any a París a perfeccionar els estudis, però ell s'estimà més quedar-se al consultori del seu pare i exercir la professió. El seu caràcter afable i bondadós féu que ben aviat alguns clients el preferissin al seu progenitor, el qual se sentí orgullós d'aquesta circumstància. Però la normalitat va durar ben poc: a penes un any o un any i mig, perquè a finals de 1935, pels volts de Nadal, era traslladat al sanatori antituberculós de Puig d'Olena, al terme de Sant Quirze de Safaja, al llindar entre Osona i el Vallès.

De Puig d'Olena ja no se'n mouria més, tret d'algunes breus estades a Barcelona. Set anys romangué al sanatori i són aquests set anys els més importants i difícils de la seva vida. Constitueixen, sobretot, els literàriament més fecunds i madurs. Com hem dit més amunt, ja en l'època d'estudiant havia escrit algunes composicions. Després, arran del viatge de fi de carrera i immediatament abans

de la malaltia, n'escrigué unes quantes més, però en general de to menor. Es tractava de jocs, bromes privades, alguna peça teatral humorística, paròdies, ironies...

Al sanatori, envoltat per un paisatge ple de solitud i de calma, i també de bellesa, es dedicava sobretot a la poesia, però no oblidava la medicina, la filosofia i la grafologia. Al sanatori va llegir Molière, Maupassant, Verlaine i Baudelaire. També va llegir els provençals dels segles XII i XIII, els anglesos Milton i Shelley, i l'alemany Heine. Entre els catalans, els seus preferits eren Riba i Maragall. Escoltava també música. Destaca la seva admiració per Bach, però també li agradaven Chopin, Couperin, Schumann i Beethoven. D'aquest darrer, com ja hem dit, n'agafà el lema de la IX Simfonia, *Durch Leiden Freude (A través del dolor, la joia)* que ve a ser també un resum de la seva poesia i de la seva actitud vital durant els anys que passa a Puig d'Olena.

A Puig d'Olena hi troba també la comprensió, l'afecte, l'amistat intensa, que es resumeixen en la paraula "amor". En efecte, al sanatori Màrius Torres troba la dona somniada, "l'ànima d'elecció". Però, sobretot, és al sanatori on es produeix l'esclat artístic del poeta. Pere Gimferrer afirma: "*No és arriscat de suposar que l'isolament produït per la malaltia fou un factor decisiu que contribuï a cristal·litzar una vocació i una dedicació sens dubte ja existents. Això no vol dir que darrere la seva producció poètica escrita al sanatori no hi hagués una profunda formació cultural, impossible d'assolir en aquell centre*"². En l'isolament Màrius Torres experimentà abans que res el dolor i el decaïment físic, l'enfrontament amb la possibilitat real, immediata i concreta de la mort. Certament les amistats i l'amor li serviren de bàlsam, però no li esborraren pas el dolor. Paradoxalment fou aquest dolor allò

2. Gimferrer, Pere. Pròleg a *Màrius Torres. Poesies i altres escrits*. Ed. 62: Barcelona, 1979. Els Llibres de l'Escorpí, Poesia/Sèrie Gran, 6, p. 6.

que va fer que esclatés la seva poesia. Desenganyat per la ciència -ell és metge i no pot guarir-se a si mateix-, separat de la família -circumstància agreujada després per l'exili dels seus-, aprofitant el clima de pausa i de parèntesi, de buit vital, el poeta va anar centrant la seva atenció en l'entorn immediat -els cicles de la natura- i en els problemes fonamentals de la condició de l'home, el seu destí metafísic i la capacitat de l'art per expressar-los. Així, el món literari i artístic, la indagació espiritual, constituï per a ell el centre de la seva vida. En una carta adreçada a Carles Riba, l'any 1942, el poeta confessava: "*Si volgués resumir què m'han portat aquests quatre anys darrers, us diria que, d'una banda, l'afermament en la meua vocació, la consciència que jo sóc essencialment aquesta cosa absurda: un poeta líric*".

Poc abans de morir, va fer una tria de 96 poemes per ser publicada. El llibre no va veure la llum fins l'any 1947, cinc anys després de la seva mort, a Cayaocán (Mèxic), dins la col·lecció "Quaderns de l'exili", gràcies al seu amic i conseller literari Joan Sales. Aquesta trigança es deu al fet que al seu pare li hauria fet il·lusió que s'hagués pogut publicar a Catalunya. Les circumstàncies històriques del moment, però, ho impediren. Després, l'obra de Màrius Torres conegué successives edicions, en el decurs de les quals s'hi va afegir un centenar de poemes més, en principi contra la voluntat del poeta. Entre aquestes darreres composicions n'hi ha de notables, però d'altres tenen només un valor documental.

LA FILIACIÓ SIMBOLISTA. ELS SENTIMENTS COM A VALOR SUPREM

De la primera cosa que ens adonem quan ens posem a llegir la producció de Màrius Torres és del domini de l'expressió literària que hi demostra, deguda segurament a la influència de Carles Riba, a qui el metge poeta admirava i amb qui, com acabem de dir, havia mantingut correspondència.

Observem en les seves composicions una musicalitat exquisida i una perfecció formal admirable. Treballa el sonet, però assaja, sempre amb rigor, tota mena d'estructures estròfiques. Les seves imatges, metàfores i comparacions són d'una originalitat, bellesa, sensibilitat i exactitud escruixidores. Però de Riba n'agafa sobretot els instruments, un determinat tipus de llenguatge. Riba li forní el model més immediat de poesia cerebral, concentrada en ella mateixa, però les seves arrels més profundes cal anar-les a cercar en el simbolisme francès, sobretot Verlaine i Baudelaire. És detectable en la poesia de Màrius Torres una preocupació per la tècnica, no només a nivell teòric, sinó a nivell d'elaboració dels poemes. Com escriví al seu amic Joan Sales, que en nombroses ocasions l'ajudà en la correcció de les seves composicions, calia "*construir poemes on cada vers, cada frase, tingui un contingut poètic harmònic i en funció del conjunt*"³. Aquests mots complementen els que adreçà en una altra ocasió a Carles Riba: "*Sí, l'art no creix en el buit i la més elemental cautela ens exigeix un pacient treball d'estudi, un esforç per comprendre no tant l'art dels altres com la nostra ànima mateixa*"⁴. Aquestes declaracions i els models triats ens porten a una opinió favorable a un model de poeta i de poesia de tradició simbolista. Ens enfrontem a una obra literària que, com poques altres, es constitueix a partir de la recerca individual d'un sentit per a l'existència humana.

Sobre el simbolisme en Màrius Torres, Pere Gimferrer escriu: "*L'art -la música, la poesia- esdevé, com és habitual en el simbolisme, una religió, perquè hom hi cerca el sentit darrer, el fonament metafísic, de la pròpia existència i del cicle còsmic. El món transcendent del simbolisme és el dels records i els somnis, vistos com a intuïcions d'un enllà inefable, del suprasensorial. És el món fonedit, immaterial, mudable i nítid dels ulls, les aigües,*

3. Riquer/Comas/Molas. *Història de la literatura catalana*. Vol. 10, p. 330. Ariel.

4. *Ibidem*.

*els núvols, la mirada, els miralls: claredat, transparència, silenci. El vertigen del fix, la hipnosi d'allò que canvia i roman sempre. D'aquesta manera, al costat dels motius del batec secret de les estacions i dels gèrmens que animen pregonament la naturalesa, que hi susciten l'impuls vers l'acompliment suprem -consumpció i consumació-, trobem en aquesta poesia els motius de l'element líquid, de l'esguard, del reflex, de tot allò que, movable sempre i sempre idèntic, pot confegir o reflectir imatges*⁵.

Més enllà d'aquestes consideracions, però, la poesia de Màrius Torres és una poesia personal i inclassificable. És una poesia, a més, intemporal, que resta incòlume davant el pas del temps, condició que escau als clàssics. I és una poesia, sobretot, indestriable de les circumstàncies personals i col·lectives que la van veure néixer. D'altra banda, la seva poesia és sentiment. El sentiment és el valor suprem. Ell mateix va escriure, en una ocasió, que no volia esmenar la plana a Descartes, però que si hagués de bastir un sistema filosòfic prendria com a punt de partida aquest: "Sento, doncs existeixo". La seva poesia neix justament de l'emoció que pot produir un paisatge, la música, les arts; és el sentiment que l'home té de la pròpia vida, de l'univers, de Déu. La certesa en la pròpia existència i en el món que l'envolta li és provada per aquests sentiments i no pas per la raó.

EL CAMÍ DE LA POESIA

El poeta lleidatà, a l'hora de confegir la seva obra, es fixa en l'univers que l'envolta i es recrea en les seves manifestacions més belles. La transformació del món sensible i viscut en bellesa és el segon pas de la creació poètica. Hi ha una bellesa externa, la de la música i la de les arts plàstiques, la de la natura, però és només la bellesa interna, la que es troba en els propis sentiments, la que

ens transmet el poeta. D'aquesta manera, una cosa pot ser bella en funció del seu estat d'ànim, trist o alegre. En tot cas, per arribar a l'autèntica bellesa, cal primer una elaboració interior, espiritual. Així, coses tan horroroses com la guerra, el sofriment o el desengany, poden arribar a ser objectes de bellesa un cop passats pel sedàs de la sensibilitat del poeta. "Si no estigués trist res no fóra tan bell", arriba a afirmar a "Dia clar" (poema 8). La bellesa externa no l'interessa i ho deixa molt clar en aquests versos de Venus (poema 3):

*"Tu, que només ets bella! Marbre groc,
no sollat per les llàgrimes ni el foc"*

La captació de la bellesa, la seva elaboració, deixa sempre lloc a la reflexió, i és aquesta reflexió allò que dóna transcendència al poema. Rarament aquesta reflexió obté resposta, ja que allò que pretén el poeta no és pas construir un sistema filosòfic. I això per més que consideri el món artístic, la indagació espiritual com el centre de la seva vida. Les preguntes que es fa, per exemple al poema 52, queden sense resposta, potser perquè aquesta resposta és massa difícil d'encertar.

LA TEMÀTICA

L'esperó del dolor

L'obra de Màrius Torres, com hem dit, és sentiment en estat pur. Ara caldria veure què és allò que desvetlla aquests sentiments i dóna lloc a la poesia. En primer lloc, com passa amb la majoria de poetes lírics, l'esperó que l'empeny a escriure és la tristesa. El dolor ens obliga a sortir de tot el que és superficial i ens fa conscients del veritable sentit de la vida; ens fa comprendre millor les seves desgràcies i ens fa valorar més les seves felicitats. Ell mateix es demana si hi ha alguna cosa que ens faci més grans i més bons que el sofriment, sobretot quan és desinteressat: "Res no treballa tan profundament el nostre esperit com les contrarietats;

5. Gimferrer, Pere. Op. cit., p. 3, p. 13.

*res no ens ensenya tant com el dolor a ser humans, a comprendre -perdonar- les faltes dels altres; res no ens acosta més als àngels...;*⁶ escriu.

De totes maneres, en els seus poemes, mai no expressa directament aquest dolor. Més aviat ens el deixa endevinar, fa que el sentim. En algun cas arriba a combatre obertament l'autocompassió, el gust per la queixa, pel sofriment:

*“He dit al meu cor, al meu pobre cor:
-No t'avergonyeix la teva feblesa?
La glòria, l'amor, la disbauxa, l'or,
no sabran temptar la teva peresa?-.*

*He dit al meu cor, al meu pobre cor:
-Odia, colpeix, embriaga't, besa,
batega més fort, gran covard, o mor
ja per sempre més d'enuig i tristesa”.*

(Poema 23)

Tanmateix, de vegades, el sofriment és tan gran que arriba el defalliment i fins i tot el desig de la mort:

*“Dolç àngel de la mort, si has de venir, més val
que vinguis ara.
Ara no temo gens el teu bes glacial,
i hi ha una veu que em crida en la tenebra clara
de més enllà del gual.*

(...)

*I tot el meu futur està sembrat de sal!
Tinc peresa de viure demà encara...
Més que el dolor sofert, el dolor que es prepara,
el dolor que m'espera em fa mal...
I gairebé donaria, per morir ara,
-morir per sempre- una ànima immortal.*

(Poema 11)

El poeta, però, lluita i cerca la fortitud. Hi ha tot un procés que s'inicia amb el sofriment, conti-

---

6. Op. cit., p. 1, p. 70.

nua amb la debilitat i la voluntat de desistiment, se supera amb la lluita, triomfa amb l'esperança i es dilueix en la tristesa i en la malenconia. Vegem la reacció ja al poema 12:

*“Que sigui la meva ànima la corda d'un
llaüt*

*per sempre igual i tensa
i que el destí no em pugui arrencar, decebut,
sinó una sola nota, invariable, immensa.
Una nota molt greu i molt constant. Vençut
no sigui mai el clau que tiba i que defensa
la viva pulcritud
de la vibració d'una corda ben tensa”.*

D'aquesta actitud en neix l'esperança:

*“Jo sento en mi la música d'un goig immaculat
que a vegades és lluny i a vegades s'atansa.
Com altres són per a la fe i la caritat,
potser jo visc per aquesta esperança”.*

(Poema 82)

Però les derrotes físiques i col·lectives que es van succeint l'una darrere l'altra el fan parlar, al poema 37, sobre la mort d'un jove, de l'“invencible engany de l'esperança”. De totes maneres, l'esperança porta el poeta a la joia - *Durch Leiden Freude*- i la tristesa i l'alegria es confonen en una dolçor que fa que el poeta s'hi recreï, com hem vist abans. Després queda la melangia, tan característica del poeta, una melangia joiosa tanmateix, i com a punt culminant la pau. Així ho expressa Màrius Torres al poema 78, “Record d'una música”:

*“Com una llàntia. ardent i silenciosa
en un gran temple incert,
música en el record, memòria lluminosa,
cremant en la tenebra on el passat es perd,*

*ah, no t'apaguis mai! Perquè, com aquell dia,
si tanco els ulls i escolto la teva veu suau,*

*la tristesa se'm fongui en melangia,
la melangia en pau”.*

És clar que aquesta pau interior i aquest equilibri són plens d'un sentit de transcendència, d'un fort esperit religiós, i la pau pot equivaler a la mort:

*“Tanca també tu els ulls i adorm-te en la pau clara,
ànima en vetlla, ànima en servitud encara:
i escolta bategar, com en somnis, dins teu,
el repòs de la mort, el silenci de Déu”.*

(Poema 79)

De fet, el secret de la seva experiència espiritual, la que el mena al coneixement suprem, es troba en aquest “tancar els ulls”, al món exterior s'entén, que suposa per al poeta mirar cap al seu interior i atènyer una realitat feta de somnis, de bellesa, d'incertesa, però que per a ell és la que compta.

La natura, obra d'art per excel·lència

Però no només la tristesa empeny el poeta en el seu camí. Dèiem que Màrius Torres es fixava sobretot en aquells aspectes bells que li oferia la realitat. De fet, fa un esforç per obviar aquells que són desagradables. No hi podia faltar, doncs, la natura esponerosa que podia contemplar des de Puig d'Olena, les ciutats de Lleida i Girona, els paratges que menen a l'estany de Sant Maurici... La natura és, en realitat, la temàtica externa de l'obra de Torres. És l'objecte de bellesa que arriba al poeta a través del món exterior i sensible. La natura és l'obra d'art suprema, perfecta, diversa, sense defecte ni contradicció. Però no l'agafa mai directament, sinó que la destil·la en l'esperit. No es tracta pas d'una poesia que es complagui en la descripció de les meravelles naturals. En Màrius Torres la natura adquireix un caràcter anímic, emocional i metafòric. Per tant, allò que fa Torres és servir-se dels elements naturals per transmetre'ns allò que ens vol dir. Vegem per exemple aquests versos de

la primera cançó a Mahalta (poema 14):

*“I escolto la teva aigua, tremolosa i amiga,
de la font a la mar –la nostra pàtria antiga-”*

O bé:

*“En un retomb, enlluernat de tanta altura,
descobreixo, ondulant en la llum, la planura,
vasta i humana terra retallada als nostres
peus,
d'estepes, de camins, de poblets, de conreus”.*

(Poema 84)

A partir de la natura, el jo líric s'eleva al món immaterial, a la vida de l'esperit. Es tracta d'una natura vista i viscuda que el poeta utilitza com a símbol, com a metàfora o com a terme de comparació per expressar els seus estats d'ànim, les seves inquietuds; en el fragment de poema damunt reproduït és la veu de l'estimada. L'aigua és el mirall, però també simbolitza la permanència eternament canviant. La rosa, tan freqüent en els poemes de Torres, representa la bellesa i la vanitat, però també la brevetat de la vida. La natura sencera esdevé, amb els seus cicles, símbol del periple vital humà. Per exemple, al poema 9, “La Torre”, Màrius Torres diu:

*“La casa era molt dolça. Com un codony madur
que tingué nius als ràfecs i gats a la teulada.
Cada hivern es podria ben tancada i barrada”.*

Podrint-se, el codony ha complert el seu cicle, la seva missió. Madurar vol dir arribar al final del cicle. Al poema 11, diu:

*“Dels sofriments passats tinc l'ànima madura
per ben morir”.*

I a “Febrer”, poema 13, un cicle es tanca i en comença un altre:

*“Els núvols són més blancs, el cel més pur.
Ara és temps de morir, que la vida es reforça.
El món, altra vegada despert davant l'atzur,
pressent càlidament que ha de tenir un futur
-sempre el somni que precedeix la força!-.
Les branques d'ametller senten sota l'escorça
un moviment suau i obscur”.*

Dins l'apartat de la natura no podem oblidar, en l'obra de Màrius Torres, el simbolisme de la nit, que hi apareix tan sovint. El poeta sent una predilecció per aquest moment del dia, perquè és un moment de pau, silenci i misteri, místic. Però la nit també pot ser símbol de dolor, d'incertesa...

Quan fa referència a les estacions, oblida l'estiu. Al capdavant, la seva vida ha passat sobtadament d'una primavera esclatant a una tardor melangiosa. La tardor és l'època de l'any en què la natura es despulla de tota cosa supèrflua, vana i acolorida. L'hivern és el final d'aquest procés ascètic. La natura ha arribat ja al seu despulament total. L'hivern és l'estació de la claredat, del silenci, de la pau; el moment de la sinceritat en què la natura ens mostra la seva autèntica i veritable bellesa, la seva única essència; és com una culminació.

*“La musique me prend comme une mer”
(Baudelaire)*

Un altre element que obté una gran importància en l'obra de Màrius Torres és la música, tantes vegades emparentada amb la poesia. De fet, el tema de la música, al costat del de la natura, acabaran esdevenint els vehicles a través dels quals s'expressarà el jo líric. Però més enllà d'això, Torres assaja, seguint la tradició simbolista (recorrem Baudelaire: *“La musique me prend comme une mer”*), de fondre música i poesia. Joan Fuster arribava a dir que la poesia de Màrius Torres *“és filla d'una experiència musical decidida”*⁷. Torres vol fer una transposició del món de la música a la poesia. Vegem per exemple el poema 2, sobre la

peça “Sonata da Chiesa”, de Corelli:

*“Igual que un raig de sol que, pel cimbori,
penetra dins un temple, poc a poc,
i cruament senyala, amb el seu dit de foc,
els rostres adormits de les verges de vori,*

*severa i dolça música, segueixes
per les ànimes nostres un passadís obscur,
i amb el teu dit de foc hi descobreixes
l'espectre del passat, el rostre del futur”.*

Podríem esmentar també el poema 1, el poema 25 i el poema 40. La música, com la natura, poques vegades té, però, valor per ella mateixa. La seva funció és acompanyar els diferents estats d'ànim, és motiu de reflexió i té valor de comparació. Els seus efectes en l'ànima del poeta, els podem veure en el poema damunt transcrit. La música desvetlla records i crea somnis. La música és la més espiritual de les arts i el desig de fondre-s'hi que experimenta el jo líric respon al seu desig d'espiritualització, que al final menarà a Déu.

L'art

També les arts plàstiques, com a portadores de bellesa que són, esdevenen objecte de les composicions de Màrius Torres, però una vegada més allò que el poeta fa no és descriure-les, cantar-ne la bellesa externa, sinó que se'n serveix per expressar els moviments de la seva ànima, els sentiments, les sensacions. *“Fa un dia clar com en una pintura / de Brueghel el Vell”*, diu al poema 8.

La pàtria

També la pàtria és objecte de la seva poesia, però ho és de manera tangencial. Expressa en diverses ocasions el seu amor a la seva ciutat, a la seva terra, però no es tracta d'una poesia patriòtica

---

7. Citat per Mercè Boixareu. Op. cit. p. 1, p. 102.

a l'estil habitual, i només té missatge més o menys polític davant de la desfeta del país per la guerra civil i l'exili dels seus. Llegim, per exemple, dos fragments del poema 51, "Molt lluny d'aquí":

*"Hi ha una ciutat. molt lluny d'aquí, dolça i secreta;
on els anys d'alegria són breus com una nit;
on el sol és feliç, el vent és un poeta,
i la boira és fidel com el meu esperit.*

(...)

*Res no crida el meu cor amb més tendresa,
ara,
que aquells camins fondals de xops i de canyars.*

*El seu record fa un ròssec de recança al meu pas;
torna a la meva espatlla la mà greu del meu pare".*

L'amistat i l'amor

Màrius Torres va ser un home d'amistats constants i fidels. L'escriptor i advocat Joan Sales, Carles Riba, Jaume Elias, el doctor Josep Saló, les amigues del sanatori... Aquestes amistats, tant com la família, són fonamentals durant els anys que passa al sanatori. Un dels poemes que més bé expressen aquest sentiment d'amistat és el titulat "Tres amigues" (87), que dedica a les tres amigues del sanatori -la Mercè, l'Esperança i la Maria-, les úniques que coneixien la seva activitat literària al centre. El poema és encapçalat per dos bellíssims versos de Bernat de Ventadorn: "Que qui en ditz mal no pot plus larg mentir / e qui en ditz bé no pot plus bel ver dir", i fa així:

*"La primera és caliu. Com les llars ben cintrades,
és humana per llei, i espurnejant per foc;
alegre, hospitalària, bon company com el foc,
dóna sempre escalfor, i crema de vegades.*

*La segona és perfum. Com un matí d'abril,
sols per l'olor que en fa sabem les flors que*

amaga;

*té la suavitat del bàlsam per la llaga,
el seu contacte és fresc com un llençol de lli.*

*I la tercera és resplendor; segons va l'aire,
a vegades és clar de lluna i altres llamp;
sap escurçar els camins i omplir d'ocells el camp,
i quan ve, sentim sempre que ens arriba d'enlaire.*

*Feliç aquell qui pot, amb tota humilitat,
viure en la triple gràcia de la seva amistat".*

Diffícilment es poden dedicar unes paraules més belles a unes amistats. Quina cosa més bonica es pot dir a un amic o amiga que "sap escurçar els camins i omplir d'ocells el camp"? Més finor i delicadesa no es poden demanar. Ni més sentida sinceritat.

I de l'amistat a l'amor. Els límits entre l'amistat i l'amor són imprecisos. De fet, no hi ha amor que es mereixi un nom tal que no comporti una profunda amistat. La imprecisió dels límits entre un sentiment i l'altre ha fet que algú hagi parlat d'amistat amorosa per explicar determinats casos. En el de Màrius Torres, a resultes de la seva malaltia, aquesta imprecisió de fronteres encara és més evident. En una bellíssima carta que el 7 de març de 1937 envia a la seva millor amiga, "l'ànima d'elecció", la Mahalta de les cançons, Mercè Figueras i Bassols, companya de sanatori que va conèixer a la biblioteca del centre tres mesos després d'haver-hi arribat, escriu:

"Al capdavant, amor, simpatia, amistat, no és tot el mateix? Què hi fa que nosaltres no puguem ésser això tan banal, tan de color de rosa, que s'acostuma a anomenar "enamorats"?"

Dant va veure una sola vegada Beatriu, quan era una nena. Beatriu es va casar, va tenir fills i va morir. Dant, trenta anys més tard, va escriure la Commedia pensant en ella. Vet ací uns "enamorats" singulars..., tanmateix, allò era amor. L'amor és un

sentiment molt pur i molt matisat. Si en tenim una idea falsa, és gràcies als tractats de moral, a les novel·les i a les pel·lícules. Allò que la gent anomena amor, és tan poca cosa! (...) Mr! No temis. Si m'és permès d'emprar la fórmula del pobre Quim et diré que, envers tu, el meu amor és tot blanc com un mes de Maria. Tot just, potser, una mica rosat com els ametllers que deuen florir per l'Empordà i l'Urgell. Però de cap altre color. Tu ets per a mi l'amiga. No ets ni seràs mai, espero, la dona -en el sentit bíblic del mot. La serpentina pot estar tranquil·la (...) És tan bell aquest sentiment nostre que de vegades temo pel seu esdevenidor. No temo, és clar, que ens hàgim de separar ni per una hora, ni per sempre. Vull dir aquesta vida. Més aviat penso si sabrem conservar-lo sempre igual, en el punt dolç a què ha arribat, sense evolucionar cap a terrenys que les circumstàncies farien lamentables”⁸

Una altra anècdota, només, per remarcar la delicadesa d'aquesta relació amorosa tan particular. Resulta que de vegades, a causa d'un empitjorament, a l'un o l'altre li prohibien de sortir a passejar o el/la feien estar al llit. Aleshores, com que no es podien veure, s'escriuien cartes. En una d'aquestes ocasions, ell està malalt i ella li envia un tros de pa -la petita ració que li tocava, recordem que això passava en temps de guerra- i ell, en rebre'l, li escriu i la renya amb afecte. Li diu que s'ha d'alimentar i no sacrificar-se així per ell. Li recorda de quantes calories s'ha privat desfent-se d'aquell tros de pa i acaba dient: “Guardo el teu pa, i durí el que durí, em farà companyia. Només així l'accepto”⁹

L'amor, per a Màrius Torres, a causa de les seves circumstàncies, es reduí a afecte i comprensió. El seu ideal amorós es concreta en la tendresa, el gust per la sofrença i en la recerca d'un ideal espiritual que en convertir-se en realitat adqui-

rirà una dolçor, una delicadesa, i fins i tot una adoració especial. Cal dir que, en la seva obra, el cantor de Mahalta -nom de l'esposa d'un comte de Barcelona i que potser també fa referència a “malalta”- sempre hi reflecteix una admiració i una veneració per tot allò que és femení: la dona, les flors... La dona és sempre un ser diferent, delicat i espiritual, al qual el poeta s'adreça amb admiració i respecte, finor i galanteria. Les dones torrianes no són mai superficials. El jo líric no s'atura mai en les seves gràcies externes: el color dels ulls, el gust dels llavis. Importa, en canvi, la mirada. Es canta la simpatia, l'alegria, la bondat, la companyonia i, sobretot, la puresa i la transparència de l'ànima. Ho hem vist en el poema “Tres amigues”, dedicat precisament a Mercè Figueras i a les seves germanes, que hem reproduït més amunt, i ho podem tornar a comprovar en una de les cançons a Mahalta (poema 17):

“Com una aigua tranquil·la reflecteix, cap al tard,

*els núvols, els cignes, els saules,
jo veig passar pel llac profund del teu esguard
l'ombra de les teves paraules.*

*Fins la paraula més difícil, els teus ulls
que fàcilment saben donar-la!
Quan, al fons dels silencis, la busques i et recu-
lls,
la teva mirada ja parla.*

*Per això quan, abans de deixar-me, somrius,
emmudits els llavis de rosa,
al mirall dels teus ulls el mot que ja no dius
insinuar-se encara gosa”.*

La dona esdevé, a més a més, en la poesia de Màrius Torres, embellidora i vivificadora de tot allò que l'envolta, i és font de poesia.

Aquest amor espiritual que domina en l'obra del poeta lleidatà, només presenta una excepció, “Lorelei” (poema 15), on es canta l'amor passió:

8. Màrius Torres. Op. cit. p. 3, pp. 177-178.

9. Citat per Mercè Boixareu. Op. cit., p. 6, p. 40.

*“Arrelada en la carn i en els somnis. Tan clara,
que tu sola tenies uns límits en l'impur
aiguabarreig dels meus deliris, foc obscur
de sarments oloroses, fumejant com una ara,
dins meu!”*

La condició humana i el pas del temps

Màrius Torres, en els seus poemes, reflexiona també sobre la condició humana. L'home és molt poca cosa davant la grandiositat de l'univers. El poeta pren consciència de les limitacions humanes. De vegades l'home no sap ni per què és en aquest món, ja que no ha triat pas ser-hi. De totes maneres, malgrat la seva petitesa, el valor de cada persona és indiscutible, innegable. Vegem aquest tercet de “Paraules de la nit” (poema 22) en què la nit parla al poeta. Després d'advertir-lo de la seva petitesa, li diu:

*“Mes no et torbi l'esclat de la meva grandesa.
Cada flor té un perfum i cada ànima pesa
en el fons del meu cor on l'etern és present”.*

És el perfum de les ànimes i el misteri que envolta les seves existències allò que compta, allò que realment té valor.

Pel que fa al pas del temps, ateses les seves circumstàncies, el poeta es fixa sobretot en el passat i en el futur. El present és dur i desagradable, presidit pel dolor. El futur li permet projectar els seus somnis, les seves fantasies. La diferència que hi ha entre passat i futur és que el passat, bo o dolent, és una realitat inamovible; res no pot canviar-lo. El futur pot ser somni, però també incertesa. El poeta s'aferra als records que moltes vegades ja ho són d'il·lusions no realitzades. En tot cas evita el present, tot i que no del tot, ja que té una tendència a eternitzar la bondat i la bellesa del que és viu. El poeta vol romandre en la contemplació meravellada d'un crepuscle, en la sensació exaltant de la música, o en la dolça

companyonia de la dona estimada. És clar que tot plegat només són sensacions de tipus espiritual.

Arriba, però, un moment, ja cap al final de la seva vida, en què ja ni passat ni futur no tenen sentit. Això passa quan la malaltia arriba a les seves últimes conseqüències, quan la derrota dels seus ideals patriòtics és consumada, quan la família i molts amics són lluny, exiliats, quan les seves il·lusions en l'amor han de ser abandonades definitivament, quan la seva vida plena d'esperances, ja ha sofert un fracàs total. Tanmateix encara té força per a la revolta:

*“És fruit amarg el de la fantasia.
Hores tan somniades que ja em semblen record,
jo tot, ànima i cos, us he de viure un dia,
abans que els meus sentits s'apaguin en la mort”.*

La mort i la religiositat

La mort -hem tingut ocasió de veure-ho- és un element omnipresent en la poesia de Màrius Torres. La mort, que ja havia estat motiu de reflexió en els seus primers anys, pren, amb la malaltia, una proximitat que li dona un caràcter més real que la mateixa vida. Mentre la vida no era res més que pas, il·lusió, record; la mort era, en canvi, una certesa cada vegada més pròxima. Es podria dir que la vida de Màrius Torres és, en els seus darrers anys, una espera conscient i una preparació per a la mort.

La malaltia dona realitat i proximitat a la idea de la mort, hem dit. La vida s'endureix i la mort es desitja per posar fi a les seves penalitats. És la vida que pren un caire pessimista, no pas la mort, que s'oposa a la vida i es fa cada vegada més desitjable. Vegeu el poema 11, del qual ja hem reproduït alguns fragments. El sofriment és tan gran que el poeta només té un desig: desfer-se de la vida. Però aquest desig se supera. Va seguit de la conformitat. Després ve la lluita. Però la lluita no dona els seus fruits i al poema 71 diu:

*“Així un núvol es fon i deixa el cel més blau.
Així una fulla pensa que es fa lliure quan
cau,
i s’apaga aquest vespre tan lent i tan segur,
sobre els camps, pels camins on ja no va
ningú.*

*Així en la fosca es perd el pas d’un vaga-
bund...*

Déu meu, estic a punt.

*Ja vençut, però encara sota el meu estendard
-més tard potser seria massa tard”.*

No es tracta, però que la mort no provoqui angúnia en el poeta. Al cap i a la fi, la mort, si més no aparentment, suposa la fi de totes les coses. El poeta oscil·la entre l’horror i el desig. Al poema 37, “La mort i el jove”, exclama:

*“Res, mai, ni l’invencible engany de
l’esperança,*

no em feia tremolar davant de l’infinit.

*Però ara el teu fred fa comprendre, enfonsant-
se,*

quina cosa tan fràgil es torna un esperit.

*Morir... Si almenys pogués arrabassar i endur-
me*

*tot el que he malgastat, vivint entre la
xurma,*

d’amor, d’ambicions, de treball, d’ideals!

*Pesa poc la meva ànima, nua en ella
mateixa.*

*¿No li serà comptat el pes d’allò que deixa
vivent, entre les vostres mans de foc, immor-
tals?”*

L’angoixa, però, se supera. La mort com a final inexorable de totes les coses és una idea purament humana. Qui viu la vida de l’esperit sap que la mort no existeix perquè més enllà sempre hi ha una nova vida. La mort és només un instant fugaç, que deixa pas a la claror d’un dia etern. A mesura

que el temps avança, la mort també canvia de cara en la poesia de Màrius Torres. Ho veiem al poema 70, “Això és la joia”:

*“Això és la joia -ser un ocell, creuar
un cel on la tempesta deixà una pau intensa.*

*I això és la mort -tancar els ulls, escoltar
el silenci de quan la música comença”.*

La mort, doncs, per a Màrius Torres, obre les portes a una vida millor, a una vida eterna i feliç. En la seva poesia, hi ha un procés ascendent d’espirtualització i un anhel de permanència i eternitat. El poeta vol aturar el temps i sublimar el moment que viu. Es tracta d’un home profundament religiós que identifica religiós i poesia. La seva religiositat neix de la seva sensibilitat, del seu gust per la bondat i la bellesa en tota la seva puresa: neix encara de la natura, de l’art, de l’amor, del sofriment, de l’alegria... Hi ha en els seus poemes una fe segura i una gran confiança que la gràcia divina no faltarà a ningú. No és el nostre propòsit entrar a fons en aquest tema. De fet, inclou tots els altres. L’única cosa que volem deixar clara és que sense una fe profunda, sense un religiositat innata, Màrius Torres poc podia pensar que la mort és “tancar els ulls, escoltar / el silenci de quan la música comença”. I encara menys estar convençut que amb la mort s’arriba a la joia -pau, felicitat- que es busca a través del sofriment.

UNA VALORACIÓ FINAL

Poques vegades, com en Màrius Torres, hem trobat una poesia que respiri tanta autenticitat i delicadesa. No sovintegen pas gaires obres d’aquest gruix, d’aquesta força, d’aquesta grandiositat humana i artística. Pocs, com l’autor de les cançons a Mahalta, han sabut despullar i analitzar amb tanta cura i precisió la pròpia ànima -que

esdevé l'ànima de tots- i han reeixit a extreure'n tots els perfums. Ningú com ell no ens ha deixat una aventura espiritual tan extremament deliciosa i sentida, i, per què no dir-ho?, tan sàvia. Pocs han estat capaços de tanta esperança, de tanta il·lusió, de tanta sinceritat, de tanta fecunditat en els somnis, de tanta lluita. De què és capaç l'ànima humana per sobreviure a les pròpies adversitats, a vegades aparentment insuperables! És impressionant veure com el dolor ajuda en l'autoconeixement i a donar un valor just a cada cosa, per petita que sigui, per insignificant que sembli. Hi ha encara aquest esforç per mirar-se les coses des del cantó positiu, des del cantó de la bellesa, malgrat les circumstàncies.

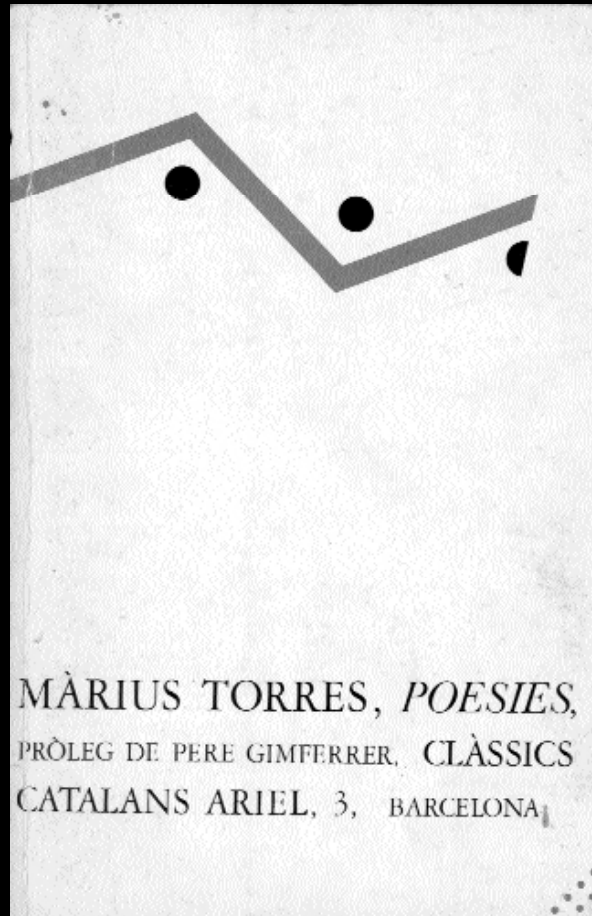
Molts han cantat la tristesa, però molt pocs n'han sabut dir que era bella. Molts menys encara, en les seves circumstàncies o unes altres de semblants, haurien sabut escriure versos amb tanta contenció, amb tanta elegància, amb tanta exquisidesa. La seva poesia és d'una gravetat profundament emotiva, però mai no hi ha lloc per a l'escarafall, per a la llagrimeta fàcil, per al bram desfermat. Cap altre poeta no furga com ell en els sentiments fins a fer-los sagnar, però mai no cau en el sentimentalisme barat i gratuït. Com a molt, hi trobem una delicada desolació, una mica a la manera de Rosa Leveroni, encara que ambdós poetes no tinguin gaires coses en comú. La seva obra és la narració detallada d'una tragèdia, però la tristesa i la desesperació, gràcies al tarannà religiós i espiritual del poeta, es dilueixen en melangia. Així podríem dir que, malgrat tot, és una tragèdia que acaba bé. Acaba en la joia -la felicitat, la pau-, a través de la mort. Paradoxalment és així.

I permeteu-nos acabar aquesta mirada a la vida i l'obra -indestriables- de Màrius Torres amb una tanka que li va dedicar el seu amic i conseller literari Carles Riba. Aquesta composició, "Poeta mort", l'autor de les *Elegies de Bierville* la va escriu-

---

10. Op. cit. p. 1, p. 57.

JOSEP FERRER I BUJONS (Rubió, 1959) és llicenciat en Filologia Catalana, especialitzat en literatura. És autor dels volums de poesia *Paraules de pluja al vent* (1983), *Paraules de lluna tèbia* (1986), *Tots els cants* (1991), *Bagatge de miralls* (1997) i de la novel·la *Ànima de frontera* (1999).

Coberta de l'obra de Màrius Torres, *Poesies*.